

4. Отсутствует научно-методическое и клинико-диагностическое обоснование существования и проведения таких видов экспертизы, как СНЭ и КСНПЭ.

5. Экспертно-диагностические вопросы, касающиеся оценки наркологических заболеваний на всех этапах их формирования и развития, осложнений и психопатологических последствий этих заболеваний (раздел F1 МКБ-10 — «психические и поведенческие расстройства вследствие употребления психоактивных веществ») входят в круг специальных знаний, а значит и компетенции, врача — судебно-психиатрического эксперта.

6. В настоящее время судебно-следственными органами продолжают назначаться такие виды экспертиз, как СНЭ и КСНПЭ. Изменение этой практики требует, с одной стороны, обоснованной и однозначной позиции службы судебно-психиатрической экспертизы, а с другой — взаимодействия этой службы с судебно-следственными органами на этапах их обучения, повышения квалификации, а также в процессе подготовки обобщающих документов, указаний и решений, касающихся данной проблемы.

Литература:

1. Дмитриева Т. Б., Ткаченко А. А., Харитонова Н. К., Шишков С. Н. Судебная психиатрия: Учебное пособие. — М.: Медицинское информационное агентство, 2008. — 752 с.
2. Ілейко В. Р., Канищев А. В. Науково-методичні аспекти комплексної судової психолого-психіатричної експертизи в Україні // Архів психіатрії. — 2011. — Т. 17, № 3. — С. 53–57.
3. Первомайский В. Б. Актуальные вопросы судебно-психиатрической экспертизы наркоманий // Архів психіатрії. — 1998. — № 1. — С. 37–42.
4. Первомайський В. Б., Ілейко В. Р., Цубера А. І. Нагальні проблеми судово-психіатричної експертизи станів залежності // Журнал психіатрії і медичної психології. — 1999. — № 2. — С. 35–45.
5. Первомайский В. Б., Ілейко В. Р., Первомайский Э. Б. Доказательство опьянения как судебно-психиатрическая проблема // Архів психіатрії. — 2004. — Т. 10, № 2. — С. 192–200.
6. Ревенок О. А. Комплексна судова нарколого-психіатрична експертиза: за і проти // Архів психіатрії. — 2002. — № 2. — С. 50–56.
7. Судебная психиатрия: Учебник для вузов / Под ред. Б. В. Шостаковича. — М.: Зерцало, 1997. — 384 с.

СУДОВО-НАРКОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА, КОМПЛЕКСНА СУДОВА НАРКОЛОГО-ПСИХІАТРИЧНА ЕКСПЕРТИЗА — РЕАЛЬНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

В.Р. Ілейко

У статті аналізується ситуація, що виникла в Україні із призначенням та проведенням судово-наркологічної та комплексної судової нарколого-психіатричної експертизи. Акцентується увага на найбільш спірних та дискусійних питаннях проведення таких експертиз. Показано, що такі експертизи не мають під собою як законодавчого, нормативно-правового, так і науково-методичного та організаційного обґрунтування.

Ключові слова: судово-наркологічна експертиза, комплексна судова експертиза

FORENSIC NARCOLOGICAL EXPERTISE, COMPLEX FORENSIC (MULTISPECIALTY) NARCOLOGICAL AND PSYCHIATRIC EXPERTISE: REALITY AND PERSPECTIVE

V.R. Ілейко

The publication describes and analyzes current situation with so called “forensic narcological expertise” and “complex forensic narcological and psychiatric expertise” in Ukraine. Controversial issues relating to scientific and methodical management of such evaluations are highlighted. It is shown that “narcological” expertise, including its complex (“multispecialty”) format, has no legislative, scientific, methodical and organizational grounds.

Keywords: forensic narcological expertise, forensic multispecialty expertise

УДК 61:340.63

А.В. Канищев

АНАЛІЗ ПРАКТИКИ ПРИЗНАЧЕННЯ КОМПЛЕКСНОЇ СУДОВОЇ ПСИХОЛОГО-ПСИХІАТРИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У ВІДНОШЕННІ НЕПОВНОЛІТНІХ ОБВИНУВАЧЕНИХ

Український НДІ соціальної і судової психіатрії та наркології МОЗ України, м. Київ

Ключові слова: комплексна судова психолого-психіатрична експертиза, неповнолітні, кримінальний процес

Призначення комплексної судової психолого-психіатричної експертизи (КСППЕ) традиційно вважається досить відповідальним процесуальним рішенням, яке вимагає, передусім, обґрунтування необхідності в одночасному застосуванні психіатричних та психологічних спеціальних знань [3;10].

Разом із тим наукові публікації та експертна практика свідчать про наявність певних недоліків та спір-

них питань у призначенні КСППЕ.

Перше наукове повідомлення, присвячене аналізу обґрунтованості призначення КСППЕ, з'явилося ще на початку 80-х років минулого сторіччя [8]. Різноманітні варіанти помилкового призначення психолого-психіатричної експертизи висвітлюються і в сучасних російських публікаціях [1;9].

В Україні статистичні показники останніх років

свідчать про значну поширеність КСППЕ (яка складає понад 90% усіх комплексних судово-психіатричних експертиз). Так, за даними галузевої статистичної звітності, доля комплексних судово-психіатричних експертиз складає 12–13%, а серед судово-психіатричних експертиз неповнолітніх їх питома вага є втричі більшою [2;4]. У зв'язку із цим виникає питання: чи є така кількість психолого-психіатричних експертиз дійсно необхідною, і чи завжди призначення КСППЕ обумовлюється реальною необхідністю встановлення юридично значимих обставин психіатричного та психологічного характеру?

Метою цієї публікації було висвітлення сучасних особливостей призначення КСППЕ на прикладі контингенту неповнолітніх обвинувачених.

Для дослідження було відібрано суцільну вибірку стаціонарних КСППЕ неповнолітніх обвинувачених (70 випадків), проведених в одному з міжобласних центрів судово-психіатричної експертизи за п'ятирічний період (2004–2008 роки).

У відібраних випадках нами досліджувались постанови органів досудового слідства та судів про призначення експертизи. По-перше, ми звертали увагу на правильність найменування призначеної експертизи та на його відповідність характеру поставлених перед експертами питань. По-друге, аналізувалась аргументація призначення експертизи (якими фактичними даними пояснювалось призначення експертизи, які обставини планувалось з'ясувати за допомогою експертизи та яким чином визначалась галузь необхідних для цього спеціальних знань). По-третє, ми давали характеристику поставлених перед експертами питань, зосередивши основну увагу на питаннях психологічного характеру (оскільки саме вони зумовлювали специфіку цього різновиду комплексної експертизи, будучи, де факто, комплексують чинником). Фактичні обставини кримінальних справ вивчалися у тому обсязі, в якому вони були відображені в актах КСППЕ.

Найменування призначеної експертизи. Загальна характеристика експертних питань.

У 67 випадках (96%) експертиза призначалась постановою слідчого на етапі досудового слідства, а у 3 випадках (4%) — постановою суду в ході судового слідства.

Резолютивні частини проаналізованих постанов містили правильне найменування призначеної експертизи («комплексна судова психолого-психіатрична експертиза») лише у 20 випадках (29%). Переважали різноманітні варіанти неповного та неточного визначення формату експертизи: «судова психолого-психіатрична експертиза» (23 випадки — 33%), «комплексна психолого-психіатрична експертиза» (8 випадків — 11%), «психолого-психіатрична експертиза» (7 випадків — 10%). Як слідує з наведеного, більш ніж у 40% випадків не вказувалось на комплексний характер призначеного експертного дослідження.

У 12 постановках (17%) йшлося про призначення однорідної судово-психіатричної експертизи, а не

КСППЕ (хоча в усіх цих випадках експерти провели психолого-психіатричну експертизу).

Постанови органів досудового слідства, як правило, мали розгорнутий заголовок, який містив найменування призначеної експертизи (наприклад: «постанова про призначення комплексної судової психолого-психіатричної експертизи»). Постанови судів такого заголовку не мали. Варто відмітити, що у 9 випадках (13%) родово найменування експертизи, наведене у заголовку постанови, не відповідало вказаному у її резолютивній частині (наприклад, у заголовку йшлося про судову психолого-психіатричну експертизу, а у резолютивній частині — про судово-психіатричну експертизу, або навпаки). Можна припустити, що в деяких випадках експерти помилково визначали формат призначеної експертизи по заголовку постанови, а не по її резолютивній частині (на яку слід було орієнтуватися у першу чергу).

Експертні питання **психіатричного** характеру вказувались в усіх без винятку постановках (70 випадків — 100%). У цілому такі питання мали традиційний характер і стосувались психічного стану досліджуваного, його здатності усвідомлювати свої дії та керувати ними, а також необхідності у примусових заходах медичного характеру. Неточності у формулюванні психіатричних питань були досить типовими (наприклад, перед експертами ставилось питання про осудність або обмежену осудність досліджуваного).

Питання **психологічного** характеру були поставлені перед експертами у 63 постановках (90%). Тобто у решті випадків (7 постанов — 10%) наводилися лише психіатричні експертні питання, вирішення яких не потребувало участі експертів-психологів. Нагадаємо, що в усіх досліджених випадках експертами була проведена саме КСППЕ.

Таким чином, у 53 постановках (76%) судово-слідчими органами призначалась психолого-психіатрична експертиза, на вирішення якої ставились як психіатричні, так і психологічні експертні питання, — тобто родово найменування експертизи відповідало характеру питань, поставлених на її вирішення. Разом із тим серед цих випадків регулярно зустрічались окремі неточності у найменуванні призначеної експертизи (найчастіше не вказувалось на її комплексний характер, або ж найменування експертизи у заголовку постанови та у її резолютивній частині не відповідали одне одному). Такі недоліки, очевидно, були спричинені операційними помилками; втім, вони не перешкоджали проведенню експертизи саме як комплексної психолого-психіатричної.

Разом із тим у 17 постановках (24%) мали місце дефекти істотного характеру, які унеможлилювали прийняття такої експертизи до провадження у форматі КСППЕ. Зокрема, у 12 випадках (17%) органи досудового слідства або суди призначали однорідну судово-психіатричну експертизу (як правило, з питаннями в тому числі і психологічного характеру). Ще у 5 випадках (7%), незважаючи на призначення КСППЕ, поста-

нова не містила питань до експертів-психологів. Очевидно, що в усіх цих 17 випадках експерти не мали підстав для проведення КСППЕ; слід було або подати клопотання про уточнення постанови, або провести у справі однорідну судово-психіатричну експертизу.

Наведемо приклад. Постанова органу досудового слідства у заголовку мала таке найменування: «постанова про призначення комплексної судово-психіатричної експертизи для визначення психологічного та психіатричного стану обвинуваченого». Однак у її резолютивній частині йшлося про призначення судово-психіатричної експертизи. Питань, які б відносились до компетенції експертів-психологів, у постанові не було; наведені у ній питання адресувались виключно судово-психіатричним експертам. Отже, у цьому випадку експерти мали усі підстави для проведення однорідної судово-психіатричної експертизи, а не КСППЕ.

Слід зауважити, що в жодному з проаналізованих нами випадків експерти не подавали будь-яких клопотань з приводу уточнення постанови слідчого (суду) про призначення експертизи, навіть в описаних вище ситуаціях очевидної внутрішньої неузгодженості таких постанов.

Аргументація призначення КСППЕ.

Посилання на певні **фактичні дані** з матеріалів справи містились у 38 постановках (54%). У своїй більшості (24 постанови — 34%) це були обставини психіатричного характеру, які давали підстави для сумніву у психічному здоров'ї обвинуваченого (облік у психіатра або інші факти надання психіатричної допомоги; неадекватна поведінка під час слідства). У решті випадків (14 постанов — 20%) фактичні дані, наведені в описовій частині постанови, мали нейтральний, неспецифічний з точки зору фахової оцінки характер (особлива тяжкість або видима безмірковність скоєного; неповнолітній вік або низький освітній рівень обвинуваченого).

У 44 постановках (63%) вказувалась **мета призначення експертизи** (мається на увазі стисле визначення істотних для справи обставин, які орган досудового слідства або суд планував з'ясувати шляхом призначення експертизи). У 37 випадках (53%) судово-слідчі органи призначали експертизу «для визначення психічного стану» або «для встановлення осудності» обвинуваченого (що відповідало задачам судово-психіатричної експертизи). В 1 постанові (1%) йшлося тільки про визначення психологічних особливостей правопорушника. У 6 випадках (9%) одночасно вказувалось на необхідність встановлення як психічного стану (осудності) підекспертного, так і певних його психологічних особливостей.

Сфера спеціальних знань, необхідних для проведення експертизи, вказувалась у 16 постановках (23%). Однак належне їй визначення («необхідні спеціальні знання у галузі психіатрії та психології») мало місце лише у 9 випадках (13%). Ще у 7 постановках (10%) вказувалось на необхідність застосування спеціальних знань тільки у галузі психіатрії (або у галузі медицини). Таким чином, у решті постанов (54 випадки —

77%) галузь спеціальних знань, необхідних для відповіді на порушені перед експертами питання, взагалі не була визначена.

У жодній дослідженій постанові нам не вдалося знайти аргументів в обґрунтування необхідності *спільного (сукупного)* вирішення експертами питань психіатричного та психологічного характеру. Призначаючи КСППЕ, органи досудового слідства та суди також ніколи не наводили мотивів економії часу та процесуальних строків.

Предметна характеристика психологічних експертних питань.

Загальна кількість психологічних експертних питань у проаналізованих постановках варіювала в межах від 0 до 14. Найчастіше перед експертами ставилося від 1 до 4 питань психологічного характеру (52 випадки — 74%). В 11 випадках (16%) психологам адресувалося 5 і більше експертних питань. Значна кількість психологічних питань у деяких постановках утворювалась за рахунок їх дублювання та (або) штучного розбиття єдиного предметного питання на окремі підпункти. У 7 постановках (10%), як вказувалося вище, психологічні експертні питання були відсутні.

Питання, які стосувалися оцінки **індивідуально-психологічних особливостей** підекспертного, наводились загалом у 49 випадках (70%). Зокрема, у 15 постановках (21%) судово-слідчі органи запитували про загальну психологічну характеристику обвинуваченого; у 14 випадках (20%) йшлося про наявність у підекспертного певних психологічних рис (підвищена агресивність, нав'юваність, схильність до брехні або фантазування тощо); ще у 9 випадках (13%) порушувалося питання про зумовленість правопорушення певними індивідуально-психологічними особливостями обвинуваченого.

Також у 49 постановках (70%) мали місце питання про наявність у підекспертного **відставання у психічному розвитку**. Серед них у 9 випадках (13%) ставилося питання про конкретний вік, якому відповідає психічний розвиток неповнолітнього, а у 5 випадках (8%) — про те, чи досяг підекспертний віку, з якого починається кримінальна відповідальність.

У 15 постановках (21%) ставились питання про **фізіологічний афект або інші виражені емоційні стани**. Серед них в 11 випадках (16%) судово-слідчі органи запитували про те, чи перебував підекспертний «у стані сильного душевного хвилювання». Детальний аналіз актів КСППЕ, в яких вирішувалося питання про виражені емоційні стани, виявив наступне. У 8 випадках підекспертні обвинувачувались у скоєнні правопорушень проти власності (крадіжки, пограбування, розбійні напади, заволодіння автомобілями); ще в 1 випадку йшлося про вбивство з корисливих мотивів. В інших 6 випадках (вбивства на ґрунті неприязних стосунків) досліджувані перед вчиненням правопорушення вживали чималу кількість алкогольних напоїв; один з цих обвинувачених в усіх своїх показаннях категорично заперечував причетність до інкримінованого йому

діяння. Отже, в усіх вказаних 15 випадках сама версія слідчого (суду) про афект або інший виражений емоційний стан була очевидно безпідставною і не вимагала експертної перевірки.

Питання щодо впливу тих чи інших психологічних особливостей на здатність обвинуваченого усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними порушувалося у 45 постановах (64%). Воно включалося або як окреме питання, або як складова частина відповідних предметних питань. У решті постанов (18 випадків — 26%) питання про певні психологічні особливості підекспертного ставилися безвідносно до ступеня їх обмежувального впливу на усвідомлено-вольову поведінку. Між тим, виходячи з сучасних уявлень, юридична значимість обставин психологічного характеру обумовлюється тим, наскільки істотно вони впливають на здатність особи усвідомлювати свої дії та керувати ними [10]; отже це питання повинно було мати ключове, центральне значення для судово-слідчих органів.

У 26 постановах (37%) перед експертами ставилося питання щодо впливу певних психологічних особливостей на можливість підекспертного правильно сприймати обставини, що мають значення для справи, та давати про них відповідні показання. Тобто порушувалося питання, доречне стосовно свідків, а не обвинувачених. Ця обставина є дивною та несподіваною, оскільки в усіх досліджених випадках підекспертні були саме у статусі обвинувачених. Будь-які аргументи з приводу постановки такого питання у жодній із вказаних постанов нам знайти не вдалося. Уявляється, що це питання включалося до постанови механічно, без чіткого розуміння слідчим його специфіки та співвідношення з процесуальним статусом підекспертної особи.

Таким чином, як свідчать проаналізовані дані, у переважній більшості випадків постанови про призначення КСППЕ склалися із серйозними недоліками. Майже у половині випадків не вказувалося на комплексний характер призначуваної психолого-психіатричної експертизи. Приблизно у чверті випадків постанови мали істотну внутрішню неузгодженість, яка унеможливила проведення КСППЕ: або призначалась однорідна судово-психіатрична експертиза (замість КСППЕ), або постанова не містила експертних питань психологічного характеру.

Як слідує з мотивувальних частин постанов про призначення експертизи, більш ніж у половині випадків судово-слідчі органи мали на меті встановлення тільки психічного стану та осудності обвинуваченого; на необхідність визначення психологічних особливостей правопорушника вказувалося лише у кожній десятій постанові. Посилання на необхідність застосування спеціальних знань у галузі психіатрії та психології наводилась лише у кожному сьомому випадку.

Наведені кількісні показники свідчать про те, що недоліки призначення КСППЕ мають системний характер і не можуть розглядатися як випадкові дефекти.

Очевидно, слідчі та судді мають недостатньо чітке

розуміння відмінностей між судово-психіатричною та судово-психологічною експертизою, особливостей їх предмету, меж компетенції та кола вирішуваних ними питань. КСППЕ нерідко призначається у тих випадках, коли матеріали справи свідчать про необхідність однорідної судово-психіатричної експертизи і не дають підстав для залучення експертів-психологів. Підбір конкретних питань психологічного характеру здійснюється хаотично, недиференційовано, у відриві від конкретних обставин справи та процесуального статусу підекспертної особи. У багатьох випадках психологічні експертні питання не тільки не мають значення для справи, але й суперечать елементарній логіці.

Чим же пояснюється тенденція до розширювального, надмірного призначення КСППЕ? З однієї сторони, психологічна складова експертизи може додаватися «про всяк випадок», у якості своєрідного психологічного «профілактичного огляду». Але не менш важлива причина, на нашу думку, полягає у поширеному хибному уявленні працівників судово-слідчих органів про більшу доказову вагу КСППЕ у порівнянні з однорідною судово-психіатричною експертизою [4]. Психолого-психіатричній експертизі, таким чином, надається необґрунтована перевага як начебто більш надійному способу вирішення суто психіатричних питань.

Нав'язування КСППЕ як більш доцільного або навіть як єдино можливого формату експертного дослідження підтримується, на жаль, і деякими постановами Пленуму Верховного Суду України — зокрема, при з'ясуванні питань про сильне душевне хвилювання [5] та про відставання неповнолітнього у психічному розвитку [6;7]. Такі позиції нічим не обґрунтовані і не відповідають сучасному рівню диференціації експертних галузей. Однак судово-слідчим органам іноді доводиться шаблонно слідувати подібним приписам, аби попередити можливі претензії з боку вищих судових інстанцій.

На нашу думку, необґрунтоване призначення КСППЕ може призводити до порушення прав учасників процесу, затягування строків розслідування кримінальних справ, безпідставного збільшення навантаження на експертів, а відтак і до зайвих фінансових витрат. Крім того, це є, по суті, невиправданим розширенням меж доказування у кримінальній справі, внаслідок якого розслідування справи позбавляється необхідної внутрішньої логіки та цілеспрямованості, відхиляється від дійсно важливих обставин. В решті решт, усе це може негативно позначитись і на переконливості судового рішення.

Виходячи з викладеного, уявляється доцільним регулярний аналіз недоліків призначення судово-психіатричної експертизи та КСППЕ з метою удосконалення відповідної судово-слідчої практики. Втім, у цьому питанні чимало залежить і від самих експертів, яким слід чітко дотримуватися вимог законодавства на етапі прийняття КСППЕ до провадження, а також приділяти більшу увагу консультативній та роз'яснювальній роботі серед слідчих та суддів.

Література:

1. Иванова Т. В. Правовые проблемы назначения и производства судебно-психиатрической экспертизы несовершеннолетних обвиняемых [Электронный ресурс] // Российское право в Интернете. — 2006. — № 3. — Режим доступа: <http://rpi.msal.ru/prints/200603criminalistics3.html>.

2. Лейко В. Р., Канищев А. В. Аналіз галузевої статистики щодо комплексних судово-психіатричних експертиз в Україні за період 2005–2009 років // Архів психіатрії. — 2011. — Т. 17, № 4. — С. 78–83.

3. Кудрявцев И. А. Комплексная судебная психолого-психиатрическая экспертиза (научно-практическое руководство). — М.: МГУ, 1999. — 497 с.

4. Первомайский В. Б., Канищев А. В. Комплексная судебная психолого-психиатрическая экспертиза: заблуждения и реальность // Архів психіатрії. — 2006. — Т. 12, № 1–4. — С. 175–179.

5. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 № 2 «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» // Вісник Верховного Суду України. — 2003. — № 1. — С. 37–42.

6. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 16.04.2004 № 5 «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх» // Вісник Верховного Суду України. — 2004. — № 5. — С. 4–8.

7. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 15.05.2006 № 2 «Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру» // Вісник Верховного Суду України. — 2006. — № 7. — С. 11–16.

8. Романов В. В., Мельник В. В. Из опыта назначения и проведения судебно-психологической экспертизы // Вопросы борьбы с преступностью. — М.: Юридическая литература, 1981. — Вып. 35. — С. 70–77.

9. Сафуанов Ф. С. Ошибки при назначении комплексной судебной психолого-психиатрической и судебно-психологической экспертизы // Юридическая психология. — 2007. — № 2. — С. 19–21.

10. Сафуанов Ф. С. Судебно-психологическая экспертиза в уголовном процессе: Научно-практическое пособие. — М.: Смысл: Гарника, 1998. — 192 с.

АНАЛИЗ ПРАКТИКИ НАЗНАЧЕНИЯ КОМПЛЕКСНОЙ СУДЕБНОЙ ПСИХОЛОГО-ПСИХИАТРИЧЕСКОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ В ОТНОШЕНИИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ ОБВИНЯЕМЫХ

А.В. Канищев

В статье показаны современные особенности назначения комплексной судебной психолого-психиатрической экспертизы (КСППЭ) на примере контингента несовершеннолетних обвиняемых. Выявлено, что в большинстве случаев постановления судебно-следственных органов о назначении КСППЭ составлялись с существенными нарушениями и обнаруживали внутреннюю несогласованность. Почти в половине случаев не указывалось на комплексный характер назначенной экспертизы. В четверти случаев постановления имели дефекты, препятствующие проведению КСППЭ: либо речь шла о назначении однородной судебно-психиатрической экспертизы (вместо КСППЭ), либо постановление не содержало экспертных вопросов психологического характера. Автор рассматривает возможные причины расширительного подхода судебно-следственных органов к назначению КСППЭ.

Ключевые слова: комплексная судебная психолого-психиатрическая экспертиза, несовершеннолетние, уголовный процесс

PRACTICE OF APPOINTMENT OF COMPLEX (MULTISPECIALTY) FORENSIC PSYCHOLOGICAL AND PSYCHIATRIC EXPERTISE IN CASES OF JUVENILE OFFENDERS

A.V. Kanishchev

The article describes modern peculiarities of appointment of complex (multispecialty) forensic psychological and psychiatric expert evaluations on the sample of juvenile offenders. In most cases investigating bodies' and courts' orders for those evaluations showed substantial defects and inconsistency. In more than half of cases there was no indication on complex (multispecialty) nature of the forensic evaluation. In quarter of cases those defects impeded the execution of the orders. Specific psychological expert questions were given chaotically, with no consistence with the factual background of the case. In the majority of the cases standard forensic psychiatric expertise would be sufficient, with no necessity for participation of forensic psychologists.

Keywords: complex (multispecialty) forensic psychological and psychiatric expertise, criminal cases, juvenile offenders